

Ярь туре Всеволод! Стаиши на борони, прищеси на вои стрелами, гремяши в шеломи мечи харалужными!

(«Слово о полку Игореве»)

Іще на перших сторінках «Слова про Ігорів похід» гримлять об шоломи мечі харалужні - і це наш Харалуг дав цю назву.

Село Харалуг так і манить своєю загадковістю. Перша писемна згадка про нього зафіксована в акті від 1623 року, коли „Харлукче” належало князю Карлові Корецькому і разом з „Большим Хручим” і Коловертами перейшло у заклад за 11700 польських злотих дворянці Павловичівні.

Маємо кілька версій стосовно походження дивної назви. Місцеві жителі твердять, що „харалуг” – це „хороший луг”, тобто „багатий” (травами, лісом). Мовознавці у слові „харлукча” виділяють основу „харлукт”, що характеризує місцевість з бідними ґрунтами, лісоболотяну. Місцевість біля річки Вороб’ївки, що віками тече повз село, справді з густо зарослим лісом, а вона пробивалася через луки, де і добували болотяну руду. Тому розуміємо, чому наші пращури назвали поселення словом „Харалуг”, що згадується ще у всесвітньо відомому літературному творі „Слово о полку Ігоревім...”. Шість разів у поемі зустрічаємо іменник „харалуг” і прикметник „харалужний” для характеристики мечів, списів, бойових щитів.

Цікавим є той факт, що саме термін “харалужні мечі” (як і “шелони латинські” та “папорзи” чи “паворзи”) автор “Слова” застосував для опису волинської дружини, яка справді могла мати на озброєнні мечі власного виробництва, виготовлені з криці майстерень Харалуга під Корцем (яка чи не єдина на теренах Русі придатна для виготовлення мечів, за дослідженнями В. Святячука), та шоломи латинського типу (враховуючи тісні контакти князя Романа Мстиславича з П’ястами і загалом Волині з Західною Європою). Подібна інформація, важлива для сучасника, аж ніяк не могла спасти на думку будь-якому автору XVIII ст. Такі фантастичні збіги просто неможливі в природі.

За 1,5 км на схід від села Харалуг Корецького району, виявлене багатошарове поселення комарівської культури, могиланської групи раннього залізного часу та милоградської культури, які досліджувала у 1971 році Л. І. Крушельницька.

Згодом залізобудівний район входив до володінь Дорогобузького князівства. Поселення Харалуг та оточуючі села знаходились поряд з досить жвавим сухопутним шляхом, який з’єднував Київ з Дорогобузем, Пересопницею, Володимиром-Волинським та іншими містами західних земель і країн Західної Європи. Це суттєво впливало на економічний розвиток даного району. Поселення Харалуг розташоване майже на межі двох природних зон України – Мішаних лісів та Лісостепу. Маючи таке географічне положення

Його населення успішно займалось сільськогосподарським виробництвом – рільництвом і тваринництвом. Сировиною для одержання заліза у мешканців Харалуга служили болотні, озерні та інші різновиди бурих залізняків (лімонітів), родовища яких концентруються навколо Харалуга. Достатньо назвати урочища Річечино, Підліски, де до сьогодні збереглися заглиблення, в яких видобували залізну руду. Залізо у Харалужських домницях одержували способом прямого відновлення, який в літературі відомий як сиродутний. Він зробив цю місцевість центром виробництва заліза в Київській Русі. Саме харалужський метал використовувався для виготовлення зброї для дружинників.

Етимологія назви села Харалуг з'ясована не до кінця. Є різні міркування щодо цієї назви, зокрема дехто доводить її татарсько-монгольське походження. Проте загальноживані слова «Харалуг», «харалужна зброя», «харалужний метал» виникли в часи, коли про татаро-монголів у межах Київської Русі, особливо на Волині, ще не знали і не чули. У 1185 році відбувся похід новгород-сіверського князя Ігоря Святославовича на половців і битва на річці Каялі. Ця подія оспівана у визначному творі «Слово о полку Ігоревім». Оцінка металу «харалуг, харалужний» була у східно-слов'янських племен добре відома і загальноживана ще до появи татар. Ряд дослідників стверджує, що найвірогідніше назва «Харалуг» походить від відомої назви «каролінгська сталь».

Доказом того, що в давні часи в Харалужі було металургійне виробництво є сліди місцезнаходження металургійних шлаків, які лежать поблизу водойми місцевої річки. Річка протікає вздовж села і має назву Рудка, що ще раз підтверджує те, що для металургійного виробництва в селі майстри добували місцеву болотну руду.

У 1340 році після завоювання Волині литовсько-польськими військами виробництво металу не поновлювалось. Село Харалуг як залізо-виробничий центр припинило своє існування. В середині XV ст., в літописі з'являються спогади про харалужні списи, але далеко на сході від поселення. В ці часи на цій місцевості знову зароджується поселення, яке назване Харалугом, але його мешканці звичайні хлібороби.